

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ ТА ЙОГО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗІ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ВИЩОГО РІВНЯ

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE AS A REQUIRED CONDITION OF SUCCESSFUL OPERATION OF BUSINESS AND ITS CORRELATION WITH SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS OF THE HIGHER LEVEL

Успішний бізнес є можливим за умови постійної адаптації підприємства до зовнішнього середовища, яке нині вимагає дотримання триєдиної концепції сталого розвитку. Сталий розвиток може бути забезпечений лише на засадах інновацій. Упровадження інновацій на підприємствах сприяє сталому розвитку конкретних галузей економіки, територій, а також країни загалом. А для цього підприємства мають мати відповідний внутрішній потенціал та сприятливі зовнішні умови, зокрема мають бути створені умови для розвитку малого та середнього бізнесу. Аналіз тенденцій, які склалися в Україні та Львівській області зокрема, дав можливість обгрунтувати, що забезпечення сталого розвитку підприємства потребує об'єднання його зусиль з іншими суб'єктами економіки, а також із місцевими органами влади, закладами освіти та науки, представниками громадських організацій. Лише системний підхід до вирішення наявних проблем дасть можливість забезпечити стабільну та ефективну діяльність окремого підприємства і сталий розвиток соціально-економічних систем вищого рівня.

Ключові слова: сталий розвиток підприємства, сталий розвиток соціально-економічних систем, інновації, малий та середній бізнес, системний підхід.

Успешный бизнес возможен при условии постоянной адаптации предприятия к

внешней среде, которая сейчас требует соблюдения триединой концепции устойчивого развития. Устойчивое развитие может быть обеспечено только на основе инноваций. Внедрение инноваций на предприятиях способствует устойчивому развитию конкретных отраслей экономики, территорий, а также страны в целом. А для этого предприятия должны иметь соответствующий внутренний потенциал и благоприятные внешние условия, в частности должны быть созданы условия для развития малого и среднего бизнеса. Анализ тенденций, которые сложились в Украине и Львовской области в частности, дал возможность доказать, что обеспечение устойчивого развития предприятия требует объединения его усилий с другими субъектами экономики, а также с местными органами власти, учреждениями образования и науки, представителями общественных организаций. Только системный подход к решению имеющихся проблем позволит обеспечить стабильную и эффективную деятельность отдельного предприятия и устойчивое развитие социально-экономических систем высшего уровня.

Ключевые слова: устойчивое развитие предприятия, устойчивое развитие социально-экономических систем, инновации, малый и средний бизнес, системный подход.

УДК 338.1:330.3

Селюченко Н.С.

к.е.н., доцент
Національний університет
«Львівська політехніка»

Данилович Т.Б.

к.е.н., доцент кафедри економіки
підприємства та інвестицій
Національний університет
«Львівська політехніка»

A successful business is possible if an enterprise is constantly adapted to the external environment, which now requires aligning with a three-way concept of sustainable development. The correspondence between the goals of an individual enterprise and the goals of higher-level socio-economic systems must be ensured. Sustainable development can only be achieved through innovation. Innovations on enterprise contribute to the sustainable development of specific sectors of the economy and territories, as well as the country as a whole. Therefore, enterprises should have adequate internal capacity and favorable external conditions. In particular, favorable conditions should be created for the development of small and medium-sized businesses. The analysis of trends in Ukraine, and particularly in Lviv region, provided the opportunity to justify that ensuring sustainable development of the company would require joining efforts with other subjects of the economy, as well as with local authorities, educational institutions, scientific institutions and representatives of public organizations. An example of such an association is Lviv Industrial HAB which should combine the efforts of industrial enterprises, institutions of vocational education and scientific institutions. Interaction of industrial enterprises with vocational education institutions will enable to solve the problem of providing industrial enterprises with labor. Moreover, the process of creating clusters of industrial enterprises in the sectoral section has begun. The HAB provides four research centers that are supposed to provide industrial clusters and enterprises with relevant scientific products. Realizing the goals by engaging all interested parties will make it possible to solve the most painful problems: create new jobs, improve the quality of vocational education, increase wages and reduce the outflow of labor abroad, introduce environmentally friendly technologies and switch to the production of innovative products. The conducted studies confirm that only a systematic approach to the solution of existing problems will ensure stable and efficient operation of the individual enterprise and sustainable development of higher-level social and economic systems.

Key words: sustainable development of an enterprise, sustainable development of social and economic systems, innovation, small and medium-sized business, system approach.

Постановка проблеми. Бізнес-середовище підприємства постійно змінюється, а отже, відкриває нові можливості і разом із тим створює певні обмеження та формує загрози. Успішне функціонування підприємства є можливим лише за умови його постійної адаптації до зовнішніх умов та вимог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням сталого розвитку присвячено значну кількість як зарубіжних, так і вітчизняних публікацій. Науковці ведуть дискусії стосовно трактування та оцінювання сталого розвитку різних соціально-економічних систем, його складників та критеріїв їх оцінювання тощо. Зокрема, підходить до розуміння

сталого розвитку соціально-економічних систем різного рівня відображено в працях R.W. Kates, T.M. Parris та A.A. Leiserowitz [2], Л.А. Квятковської [6]. Про необхідність узгодження дій та стратегій сталого розвитку на всіх рівнях стверджують А.М. Вергун і І.О. Тарасенко [4], А.В. Ковалевська, С.В. Зеленський та Р.В. Петрова [5]. Акцентує увагу на важливості сталого розвитку компаній R.J. Baumgartner [8], а на ролі підприємництва у сталому розвитку – J.K. Hall, G.A. Daneke, M.J. Lenox [7]. Типологію сталості бізнесу запропонували науковці T. Dyllick та K. Muff [9]. Взаємозв'язок між соціальною відповідальністю підприємницьких структур та їхнім сталим розвитком досліджено в праці V.S. Balabanov, A.V. Balabanova та M.N. Dudin [3]. Н.Б. Кирич, Л.М. Мельник та О.Б. Погайдак [10] наголошують на суперечностях в уявленнях про сталий розвиток підприємства в Україні. Зважаючи на проведений аналіз праць, зроблено висновок, що потребують подальшого дослідження питання забезпечення сталого розвитку підприємства та його взаємозв'язку зі сталим розвитком соціально-економічних систем вищого рівня.

Постановка завдання. Метою статті є поглиблення теоретичного обґрунтування сталого розвитку підприємства як необхідної умови його успішного функціонування та однієї з основних складових частин системного підходу до вирішення питань сталого розвитку соціально-економічних систем вищого рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість українських науковців перекладає англійське словосполучення *sustainable development* як сталий розвиток. У вітчизняній літературі зустрічається ще й словосполучення «стійкий розвиток» як синонім до сталого розвитку. Інколи науковці досліджують різницю між цими категоріями. Чимало українських науковців, освітян, експертів використовують також термін «збалансований розвиток», зважаючи на те, що він більше відповідає суттєвості розвитку як процесу змін з утриманням еколого-економічного та соціального балансу. Термін «сталий розвиток» є офіційно визнаним в Україні відповідником англійського терміну *sustainable development* [1].

За твердженням зарубіжних дослідників [2], уявлення про сталий розвиток залежить від заінтересованих сторін, якими можуть бути: 1) нації, які ведуть дискусії щодо вимірювання їхнього відносного прогресу або відсутності прогресу в напрямку сталого розвитку; 2) члени громади з різними поглядами щодо бажаних цілей, політики та інвестиційних пріоритетів на майбутнє; 3) корпорації, інвестори, регуляторні органи та групи громадянського суспільства, які обговорюють, як урахувати корпоративні дії, що впливають на сталий розвиток. Автори статті зазначають, що одним із успіхів сталого розвитку є його здатність бути вели-

ким компромісом між тими, хто, головним чином, займається природою та навколишнім середовищем, тими, хто цінує економічний розвиток, і тими, хто прагне поліпшити стан людини. Сталий розвиток на практиці – це знайдені дієві компроміси між конкуруючими групами інтересів щодо вирішення завдань екологічного, економічного та людського розвитку. Саме тому багато визначень сталого розвитку містять положення про відкрите та демократичне прийняття рішень. Концепція сталого розвитку є відкритою до переосмислення та тлумачення. Вона може бути адаптована до різних ситуацій та соціальних й екологічних контекстів, що змінюються в просторі та часі. Її відкритість дає можливість учасникам на різних рівнях – від місцевого до глобального, всередині та між секторами діяльності, в установах управління, бізнесу та громадянського суспільства – переосмислити її значення відповідно до власної ситуації.

Сталий розвиток підприємницьких структур, на думку авторів [3], є не тільки новою науково-практичною концепцією, а ще й абсолютно необхідною умовою для забезпечення безперервної еволюції національної та соціально-економічної системи, а також світової системи загалом. Як стверджують науковці, незаперечним є те, що соціальні та екологічні аспекти повністю інтегровані в концепцію сталого розвитку структур та систем макроекономічного й мікроекономічного рівнів.

Системний підхід до питання сталого розвитку відображено у праці А.М. Вергун та І.О. Тарасенко [4]. Автори наголошують, що сталий розвиток має забезпечувати гармонізацію та поєднання соціальних, економічних та екологічних цілей, їх реалізацію в єдиній соціо-еколого-економічній системі певної території (країни, регіону). За твердженням науковців, «сталий розвиток окремих територій потребує визначення відповідних стратегій для окремих галузей, підприємств, які спричиняють вплив та визначають той чи інший стан біологічних, географічних, економічних та соціальних об'єктів, які, відповідно до концепції сталого розвитку, повинні розглядатися як єдине ціле, як певна «соціо-еколого-економічна система», всі складники якої розвиваються збалансовано». Стабільність та збалансованість окремих підсистем є ознаками сталого розвитку системи загалом. Порушення балансу між окремими підсистемами свідчить про невідповідність розвитку певного об'єкта (країни, регіону, промисловості, підприємства) концепції сталого розвитку. Результатом економічного розвитку в соціо-еколого-економічній системі є забезпечення не лише матеріальних, а й усього комплексу потреб людини, включаючи духовні, соціальні, екологічні та ін.

У [5] зазначено, що «економічна діяльність є лише частиною загальнолюдської діяльності

(вагомою, значущою, але частиною), а розвиток необхідно розглядати в межах більш широкої концепції, яка буде мати спрямованість на вирішення глобальних проблем сучасності». Науковці підтримують точку зору тих теоретиків і практиків, які вважають концепцію сталого розвитку найбільш перспективною ідеологією XXI ст. і навіть усього третього тисячоліття. Оптимальне поєднання трьох складників сталого розвитку, на їхню думку, має бути забезпечене одночасно в системах різних рівнів: світової спільноти, міждержавних об'єднань, держави, регіонів, міст, підприємств. Досліджуючи питання стійкого розвитку міст («стійкий» у статті використано як синонім до «сталий»), автори зазначають, що цей процес є багатостороннім: з одного боку, стійкість міста безпосередньо залежить від стійкості соціально-економічних систем більш високого рівня (регіон, держава), а з іншого – стійкість міста впливає на можливість реалізації принципів стійкого розвитку цих систем та безпосередньо залежить від стійкості всіх складових елементів, які входять до соціально-економічної системи міста (господарюючих суб'єктів, недержавних установ, численних об'єднань різноманітної форми власності та організаційної форми).

Стосовно сталого розвитку підприємства Л.А. Квятковська [6] розглядає дві категорії: сталий розвиток підприємства в поточному періоді; динамічний сталий розвиток підприємства. Сталий розвиток підприємства в поточному періоді науковець трактує як його здатність до провадження економічної діяльності в кожен окремий момент часу в умовах невизначеності впливів зовнішнього середовища, які порушують нормальне функціонування та розвиток підприємства. Динамічний сталий розвиток підприємства характеризує сам процес його розвитку, постійність і безперервність змін у напрямі вдосконалення з метою переходу підприємства на якісно новий рівень діяльності. Особливістю динамічного сталого розвитку підприємства є те, що на кожному його етапі відбувається «закріплення» якісних змін, поліпшень на основі циклічного відтворення постійної системи функцій підприємства. Автор виділяє такі ознаки сталого розвитку підприємства: 1) фінансова стабільність і позитивна динаміка у прибутковості; 2) наявність джерел доходів підприємства (наявність замовників, клієнтів чи споживачів продукції або послуг); 3) чинники, які створюють конкурентні переваги в результативності праці персоналу (комфортність праці, компетентність, соціальна захищеність персоналу); 4) позитивний вплив результатів діяльності на суспільну свідомість із погляду охорони навколишнього середовища і споживання енергетичних ресурсів; 5) позитивна оцінка діяльності підприємства суспільством, персоналом і бізнес-партнерами.

У [3] науковці акцентують увагу на протиріччях, що існують в уявленнях щодо сталого розвитку бізнесу: з одного боку, ці уявлення базуються на концепції соціальної відповідальності бізнесу, а з іншого – багато компаній та підприємств, насамперед малого та середнього бізнесу, розуміють свою відповідальність перед суспільством та навколишнім середовищем на рівні трудового, екологічного, податкового та іншого законодавства. Не більше 5% підприємницьких структур дотримуються збалансованого розуміння ведення бізнесу. На думку авторів, саме відсутність соціальної відповідальності є однією з основних причин втрати стабільності в розвитку підприємницьких структур: різниця між створенням нових підприємств та виходом з ринку існуючих корпоративних структур не перевищує 0,5–0,6%.

Дослідники стверджують, що соціальна відповідальність бізнесу є невід'ємною частиною та стратегічною платформою для сталого розвитку підприємств на сучасному етапі. Прагнення корпоративного сегмента та бізнес-сегмента провадити соціально відповідальний бізнес, з одного боку, зумовлене постійно зростаючими глобальними та національними законодавчими вимогами, а з іншого – раціональною мотивацією самих підприємців, які розуміють та усвідомлюють глобальні загрози і виклики людству. Розвиток корпоративних структур, відповідно до концепції соціальної відповідальності бізнесу, не тільки сприяє збереженню стабільності та збалансованому економічному зростанню (за рахунок отримання додаткових економічних вигід), а й надає низку незаперечних конкурентних переваг [3].

У [7] виокремлено думку тих науковців, які вважають, що екологічна відповідальність бізнесу створює низку унікальних «можливостей для збільшення доходів». Зокрема, вони визначають такі фінансові вигоди від інвестицій у сталий розвиток: а) кращий доступ до певних ринків; б) диференційовані продукти; в) доходи від продажу «зелених» технологій; г) краще управління ризиками та відносинами із зовнішніми заінтересованими сторонами; д) зниження вартості матеріалів, енергії та послуг; е) зниження вартості капіталу; є) зниження вартості робочої сили.

Авторами [8] визначено важливість сталого розвитку для компанії та виділено контекстуальні чинники цього процесу. Сталий розвиток передбачає визнання зовнішніх вимог, а також наслідків, спричинених діяльністю корпорації, для врахування можливостей та загроз у процесі забезпечення її стійкості. Контекстуальні чинники згруповано так: чинники загального бізнес-середовища; секторальні чинники; чинники заінтересованих сторін. До чинників загального бізнес-середовища належать: політико-правові, економічні, соціальні, технологічні, екологічні. Специфічні для сектора чинники базуються на моделі п'яти сил Портера:

суперництво, загроза заміників, влада покупця, влада постачальника, бар'єри для вступу. Остання група чинників – це вимоги внутрішніх та зовнішніх заінтересованих сторін. Дослідники підкреслюють, що існує різниця між внутрішнім поглядом на актуальність чинників та поглядом заінтересованих сторін на питання сталості.

Підприємства можуть вибирати різні стратегії сталого розвитку [8]: вступна стратегія (introverted) – стратегія пом'якшення ризиків, що зосереджує увагу на законодавчих та інших зовнішніх стандартах, які стосуються екологічних і соціальних аспектів; екстраверт (extroverted) – легітимізуюча стратегія, яка зосереджується на зовнішніх зв'язках, отриманні ліцензій; консервативна стратегія (conservative) – стратегія ефективності, що фокусується на екологічній ефективності та екологічно чистому виробництві; прозорлива (передбачлива, далекозора) (visionary) – цілісна стратегія сталого розвитку, яка враховує питання сталого розвитку в усіх бізнес-процесах, а конкурентоспроможні переваги на основі диференціації та інновацій забезпечують клієнтам та заінтересованим сторонам унікальні переваги. Вигоди від вибору стратегії сталого розвитку отримують як самі підприємства (зниження витрат і ризиків ведення бізнесу, посилення ринкових позицій, збільшення репутації бренду, підвищення конкурентоспроможності підприємства тощо), так і навколишнє середовище та суспільство у вигляді вирішення окремих екологічних чи соціальних проблем.

Ширше розглянуто питання сталого розвитку бізнесу в [9]. Авторами запропоновано таку типологію сталості бізнесу (Business Sustainability – BST): BST 1.0 – уточнене управління цінностями акціонерів; BST 2.0 – управління потрібною нижньою лінією (триєдина концепція); BST 3.0 – дійсно сталий бізнес.

Дослідники [9] зазначають, що уявлення про стабільність бізнесу на рівні BST 1.0 добре відображено у визначенні SAM Group і PricewaterhouseCoopers (2006): корпоративна стабільність – це підхід до бізнесу, який створює акціонерну цінність шляхом охоплення можливостей та управління ризиками, що зумовлені економічними, екологічними та соціальними подіями. Попри те, що впровадження заходів сталого розвитку в бізнес призводить до позитивних побічних ефектів для окремих питань сталості, їхня основна мета все-таки є економічною, зокрема: зниження витрат та ділових ризиків, підвищення репутації і привабливості нових та існуючих людських талантів, реагування на нові потреби та сегменти клієнтів і в результаті – збільшення прибутку, посилення ринкових позицій, підвищення конкурентоспроможності бізнесу та вартості для акціонерів.

Уявлення про сталість бізнесу BST 2.0 є значно ширшим, аніж просто визнання актуальності та

потреби реагувати на соціальні й екологічні проблеми разом із вирішенням економічних проблем. Сталість бізнесу у цьому трактуванні означає розширення перспективи заінтересованих сторін та застосування триєдиної концепції в управлінні – створення вартості виходить за рамки цінності для акціонерів і включає соціальні та екологічні цінності. Компанії створюють цінність не лише як результат їхньої господарської діяльності, а й як результат цілеспрямованих цілей та програм, що стосуються конкретних питань сталого розвитку або заінтересованих сторін. Ці три напрями іноді називають людьми, планетою і прибутком.

По-справжньому сталому бізнесу (BST 3.0), як наголошують автори [9], притаманний зовсім інший стратегічний підхід до управління. «Дійсно сталий бізнес» змінює свою перспективу, намагаючись перейти від стратегії мінімізації своїх негативних впливів до розуміння того, як він може створити значний позитивний вплив у тих сферах, які є критичними для суспільства та планети (економічних, соціальних чи екологічних). Традиційний підхід «зсередини», який зазвичай використовує бізнес, у такому разі змінюють на «зовнішній» підхід аналогічно до соціального бізнесу. Підприємства проводять аналіз актуальних проблем сталого розвитку, з якими стикається суспільство, та беруть участь у розробленні нових стратегій і бізнес-моделей, які дадуть можливість подолати ці проблеми з допомогою їхніх ресурсів, компетенцій та досвіду. Вигоди від вирішення питань сталого розвитку досягаються не тільки для навколишнього середовища та суспільства, а й для самих компаній, тому стабільність має і буде мати значний матеріальний вплив на стратегії та операції компанії.

Вітчизняні науковці [10] характеризують сталий розвиток як «процес постійних, безперервних (закономірних), незворотних (що надійно забезпечують існування) та чітко визначених (цілеспрямованих) змін об'єкта».

Зазначимо, що для ефективного впровадження «чітко визначених змін» має бути забезпечена відповідність між цілями окремого підприємства та цілями соціально-економічних систем вищого рівня. Зарубіжний досвід показує, що для прискорення економічного розвитку інвестиції мають бути спрямовані насамперед в інтелект, навички, інженерію. Саме завдяки таким заходам можна отримати «закономірні» та «незворотні» зміни, які «надійно» забезпечують функціонування суб'єкта економіки, тобто його життєздатність у довготерміновому періоді.

У сьогоdnішніх реаліях перед вітчизняними підприємствами стоять першочергові завдання щодо вдосконалення асортименту та якості продукції, оновлення техніко-технологічної бази виробництва, використання нових підходів та

методів управління всіма видами ресурсів, що може бути забезпечено лише на засадах інновацій. А для успішного впровадження інновацій суб'єкти господарювання мають мати відповідний внутрішній потенціал та сприятливі зовнішні умови. Такі умови повинні бути забезпечені законодавчо-нормативними актами як на державному рівні, такі і на рівні окремих територій та галузей економічної діяльності. Зокрема, інноваційне спрямування розвитку є ключовим у Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 р. та в Стратегії розвитку Львівської області до 2020 р. Програмні документи містять також положення про підтримку розвитку малого та середнього бізнесу.

Малий і середній бізнес може зробити істотний внесок у вирішення питань сталого розвитку соціально-економічних систем різного рівня. Він створює нові робочі місця, найшвидше впроваджує інновації, забезпечує формування здорового конкурентного середовища, поповнює місцевий та державний бюджети, сприяє розвитку місцевих громад, забезпечує зниження рівня безробіття та підвищення доходів населення.

Поки що в Україні малий та середній бізнес забезпечує лише 15% ВВП, тоді як у сусідній Польщі – понад 60% [11]. Основною перешкодою розвитку малого бізнесу в Україні є обмежений доступ до комерційних кредитів: майже 90% малих підприємств не можуть отримати кредити через їхню високу вартість і відсутність заставних можливостей. Наша країна посідає одне з останніх місць за обсягом банківських заощаджень підприємствами малого і середнього бізнесу. Основними джерелами фінансування для суб'єктів малого підприємництва переважно є власні заощадження громадян, позики у родичів та друзів, доходи від продажу товарів та послуг [12].

Позитивним є те, що нині в Україні вже працює близько 20-ти програм міжнародних фінансових організацій, які спрямовані на фінансування розвитку малого і середнього бізнесу. Донорами виступають Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Європейський інвестиційний фонд, Німецький банк розвитку (KfW), Німецько-український фонд (НУФ) та інші організації. Термін кредитування становить переважно три-п'ять років. До багатьох програм фінансування залучено місцеві банки-партнери, зокрема: «Укргазбанк», «Мегабанк», «ПроКредит Банк», «Укресімбанк», «Ощадбанк», «Укрсоцбанк», «Кредобанк», «Міжнародний інвестиційний банк» [13]. Підвищується участь банків у реалізації соціальних та енергоефективних програм малих підприємств. Отримуючи кредити, підприємці намагаються розширювати масштаби своєї діяльності, реінвестують отриманий прибуток і позичені кошти в технологічний та інновацій-

ний розвиток для підвищення якості продукту та ефективності бізнесу.

Забезпечення сталого розвитку підприємства потребує об'єднання його зусиль не тільки з іншими суб'єктами економіки, а й із місцевими органами влади, закладами освіти та науки, представниками громадських організацій. Прикладом такого об'єднання є створення Львівського промислового хабу за ініціативою Львівської обласної державної адміністрації (2018 р.), у якому мають бути поєднані зусилля промислових підприємств, закладів професійно-технічної освіти та наукових закладів. Взаємодія промислових підприємств із закладами професійно-технічної освіти дасть можливість вирішити питання забезпечення робітничими кадрами [14]. Ця ініціатива є особливо актуальною сьогодні не лише для Львівської області, а й для всієї України, адже велика кількість українців виїжджають щороку за кордон у пошуках роботи.

В Україні нині попит на працівників з якісною професійно-технічною освітою значно більший, аніж на працівників із вищою освітою (на одну вакансію з вищою освітою припадає п'ять вакансій без вищої освіти). Однак лише 20% випускників українських шкіл продовжують навчання у закладах професійної освіти, тоді як у європейських країнах цей показник сягає 40%. Вітчизняна професійна освіта має неефективну мережу, обладнання зношене на 60–100%. Значна частина закладів освіти використовує в навчальному процесі старі стандарти та технології [15].

У Львівській області розпочато процес створення кластерів промислових підприємств у галузевому розрізі. Уже провадять діяльність чотири промислові кластери: будівельної індустрії, легкої промисловості, поліграфії, деревообробної індустрії. У планах створення ще чотирьох кластерів: меблевого виробництва, металообробки, машинобудування та приладобудування. Хаб включає чотири наукові центри, які мають забезпечувати відповідною науковою продукцією промислові кластери та підприємства, зокрема: Центр якості та мобільності робочої сили, Центр інноваційного розвитку, Центр ІТ-забезпечення та адміністрування, Центр конкурентоспроможної промислової політики. Виконавцями проектів будуть провідні наукові установи [14].

Реалізація поставлених цілей шляхом залучення всіх заінтересованих сторін на всіх рівнях суспільства дасть можливість насамперед вирішити найболючіші проблеми нашого сьогодення: створити нові робочі місця, поліпшити якість професійної освіти, підвищити рівень оплати праці та зменшити відтік робочої сили за кордон, упровадити нові екологічно чисті технології та перейти на виробництво продукції, що відповідає вимогам часу.

Висновки з проведеного дослідження. У довгостроковій перспективі життєздатними та ефективними можуть бути лише ті економічні суб'єкти, які швидко реагують на потреби суспільства, що виникають у різних його сферах, і насамперед враховують концепцію сталого розвитку. Сталий розвиток може бути забезпечений лише на засадах інновацій. Упровадження інновацій на підприємствах сприяє сталому розвитку галузей економіки, територій, а також країни загалом. А для цього підприємства мають мати відповідний внутрішній потенціал та сприятливі зовнішні умови, зокрема мають бути створені умови для розвитку малого та середнього бізнесу. Аналіз тенденцій, які склалися в Україні та Львівській області зокрема, дав можливість обґрунтувати, що забезпечення сталого розвитку підприємства потребує об'єднання його зусиль з іншими суб'єктами економіки, а також із місцевими органами влади, закладами освіти та науки, представниками громадських організацій. Лише системний підхід до вирішення наявних проблем дасть можливість забезпечити стабільну та ефективну діяльність окремого підприємства і сталий розвиток соціально-економічних систем вищого рівня.

Подальші дослідження будуть стосуватися підходів до оцінювання сталого розвитку підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сталий розвиток. *Центр екологічної сертифікації та маркування* : веб-сайт. URL: <https://www.ecolabel.org.ua/stalij-rozvitok> (дата звернення: 10.03.2019).
2. Kates R.W., Parris T.M. and Leiserowitz A.A. Editorial-What Is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*. 2005. Vol. 47. P. 8–21. URL: http://www.cepn-paris13.fr/epog/wp-content/uploads/2016/01/CONSOLO_Kates-et-al.pdf (дата звернення: 10.02.2019).
3. Balabanov V.S., Balabanova A.V., Dudin M.N. Social Responsibility for Sustainable Development of Enterprise Structures. *Asian Social Science*. 2015. Vol. 11. № 8. P. 111–118. DOI:10.5539/ass.v11n8p111.
4. Вергун А.М., Тарасенко І.О. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2014. № 2. С. 207–2018. URL: <https://er.knuid.edu.ua/handle/123456789/961> (дата звернення: 20.02.2019).
5. Ковалевська А.В., Зеленський С.В., Петрова Р.В. Стійкий розвиток міст: сутність поняття та передумови впровадження. *Соціальна економіка*. 2017. Т. 53. № 1. С. 69–75. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socoeconom/article/view/9775/9298> (дата звернення: 20.02.2019).
6. Квятковська Л.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1(48). С. 85–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_1_14 (дата звернення: 20.02.2019).

7. Hall J.K., Daneke G.A. and Lenox M.J. Sustainable development and entrepreneurship: Past contributions and future directions. *Journal of Business Venturing*. 2010. Vol. 25. Issue 5. P. 439–448. DOI:10.1016/j.jbusvent.2010.01.002.

8. Baumgartner R.J. Managing Corporate Sustainability and CSR: A Conceptual Framework Combining Values, Strategies and Instruments Contributing to Sustainable Development. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. 2013. Vol. 21. Issue 5. P. 258–271. DOI: 10.1002/csr.1336.

9. Dyllick T., Muff K. Clarifying the Meaning of Sustainable Business: Introducing a Typology From Business-as-Usual to True Business Sustainability. *Organization & Environment*. 2015. Vol. 29. Issue 2. P. 156–174. DOI: 10.1177/1086026615575176.

10. Кирич Н.Б., Мельник Л.М., Погайдак О.Б. Сталий розвиток суб'єктів господарювання: сутність та фактори впливу (європейські акценти). *Вісник економічної науки України*. 2015. № 2. С. 151–155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2015_2_31 (дата звернення: 21.02.2019).

11. Кредит на виріст: як малі та середні підприємства отримали доступ до «довгих фінансів». *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/publications/20184393-kredit-navirist-yak-mali-ta-seredni-pidpriemstva-otrimali-dostup-do-dovgih-finansiv> (дата звернення: 03.03.2019).

12. Ковальчук Н.О., Телешецька М.І. Розвиток підприємництва як основа сталого економічного розвитку Чернівецької області. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 26. С. 166–172. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/26_2018_ukr/27.pdf (дата звернення: 01.03.2019).

13. Доступні ли кредити для малого и среднего бизнеса в Украине? *InVenture*. URL: <https://inventure.com.ua/analytics/articles/dostupny-li-kredity-dlya-malogo-i-srednego-biznesa-v-ukraine> (дата звернення: 09.03.2019).

14. В області реалізують ініціативу «Львівський промисловий хаб». *Львівська обласна державна адміністрація* : веб-сайт. URL: <https://loda.gov.ua/news?id=39071> (дата звернення: 12.03.2019).

15. Більшість випускників обирають виш. Чому в Україні непопулярна професійна технічна освіта. *Нове время*. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vipuskniki-zdebilshoho-obirajut-vish-chomu-v-ukrajini-nepopuljarna-profesijna-tekhnichna-osvita-2478602.html> (дата звернення: 12.03.2019).

REFERENCES:

1. Stalij rozvytok [Sustainable development]. *Centr ekologichnoji sertyfikaciji ta markuvannja* : veb-sajt. Available at: <https://www.ecolabel.org.ua/stalij-rozvitok> (accessed 10.03.2019).
2. Kates R.W., Parris T.M., Leiserowitz A.A. (2005) Editorial-What Is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, vol. 47, pp.8-21. Available at: http://www.cepn-paris13.fr/epog/wp-content/uploads/2016/01/CONSOLO_Kates-et-al.pdf (дата звернення: 10.02.2019).

3. Balabanov V.S., Balabanova A.V., Dudin M.N. (2015). Social Responsibility for Sustainable Development of Enterprise Structures. *Asian Social Science*, vol. 11, no. 8, pp.111-118. DOI:10.5539/ass.v11n8p111.
4. Verhun A.M., Tarasenko I.O. (2014) Kontseptsiia staloho rozvytku v umovakh hlobalizatsii [Concept of sustainable development in the conditions of globalization]. *Visnyk Kyjivskogho nacionaljnogho universytetu tekhnologij ta dyzajnu*, no. 2, pp. 207-2018. Available at: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/961> (accessed 20.02.2019).
5. Kovalevska A.V., Zelenskyi S.V., Petrova R.V. (2017) Stiiki rozvytok mist: sutnist poniattia ta peredumovy vprovadzhenia [Sustainable urban development: the essence of the concept and the preconditions for implementation]. *Sotsialna ekonomika*, issue 53 (1), pp.69-75. Available at: <https://periodicals.karazin.ua/soceconom/article/view/9775/9298> (accessed 20.02.2019).
6. Kviatkovska L.A. (2013) Realizatsiia pryntsyypiv kontseptsii staloho rozvytku v diialnosti pidpriemstva [Realization of the principles of the concept of sustainable development in the enterprise]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzen*, vol. 1 (48), pp.85-89. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_1_14 (accessed 20.02.2019).
7. Hall J.K., Daneke G.A., Lenox M.J. (2010) Sustainable development and entrepreneurship: Past contributions and future directions. *Journal of Business Venturing*, vol. 25, issue 5, pp.439-448. DOI:10.1016/j.jbusvent.2010.01.002.
8. Baumgartner R.J. (2013) Managing Corporate Sustainability and CSR: A Conceptual Framework Combining Values, Strategies and Instruments Contributing to Sustainable Development. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, vol. 21, issue 5, pp.258-271. DOI: 10.1002/csr.1336.
9. Dyllick T., Muff K. (2015) Clarifying the Meaning of Sustainable Business: Introducing a Typology From Business-as-Usual to True Business Sustainability. *Organization & Environment*, vol. 29, issue 2, pp.156-174. DOI: 10.1177/1086026615575176.
10. Kyrych N.B., Melnyk L.M., Pohaidak O.B. (2015) Stalyi rozvytok subiektiv hospodariuvannia: sutnist ta faktory vplyvu (Yevropeiski aktsenty) [Sustainable development of business entities: the essence and factors of influence (European accents)]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 2, pp.151-155. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/87391359.pdf> (accessed 21.02.2019).
11. Kredyt na vyrist: yak mali ta seredni pidpriemstva otrymaly dostup do «dovhykh finansiv» [Growth Credit: How Small and Medium Businesses Have Access to "Long-Term Finance"]. *Mind.ua*. Available at: <https://mind.ua/publications/20184393-kredit-na-virist-yak-mali-ta-seredni-pidpriemstva-otrimali-dostup-do-dovgih-finansiv>. (accessed 3.03.2019).
12. Kovalchuk N.O., Teleshetska M.I. (2018) Rozvytok pidpriemnytstva yak osnova staloho ekonomichnogo rozvytku Chernivetskoj oblasti [Development of enterprise as a basis for sustainable economic development of the Chernivets'k region]. *Infrastruktura rynku*, vol. 26, pp. 166-172. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/26_2018_ukr/27.pdf (accessed 1.03.2019).
13. Dostupny li kredyty dlya malogo i srednego biznesa v Ukraine? [Are loans available for small and medium businesses in Ukraine?]. *InVenture.com.ua*. Available at: <https://inventure.com.ua/analytics/articles/dostupny-li-kredyty-dlya-malogo-i-srednego-biznesa-v-ukraine> (accessed 9.03.2019).
14. V oblasti realizuiut initsiatyvu «Lvivskyi promyslovyi KhAB» [Lviv region implements the initiative "Lviv industrial HAB"]. *Lvivska oblasna derzhavna administracija* : veb-sajt. Available at: <https://loda.gov.ua/news?id=39071>. (accessed 12.03.2019).
15. Bilshist vypusknnykiv obyraiut vysh. Chomu v Ukraini nepopuliarna profesiina tekhnichna osvita [Most graduates choose higher education. Why is unpopular vocational education in Ukraine]. *Novoe vremya [New time]*. Available at: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vipuskniki-zdebilshoho-obirajut-vish-chomu-v-ukrajini-nepopuljarna-profesijna-tekhnichna-osvita-2478602.html>. (accessed 12.03.2019).

Seliuchenko Nadiia Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
National University «Lviv Polytechnic»**Danylovych Taras**Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Business Economics and Investment
National University «Lviv Polytechnic»**SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE AS A REQUIRED CONDITION
OF SUCCESSFUL OPERATION OF BUSINESS AND ITS CORRELATION
WITH SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS OF THE HIGHER LEVEL**

The purpose of the article. To deepen the theoretical justification of sustainable development of the enterprise as a necessary condition for its successful functioning and one of the main components of an integrated approach to solving the issues of sustainable development of higher-level social and economic systems.

Results. A successful business is possible if an enterprise is constantly adapted to the external environment, which now requires aligning with a three-way concept of sustainable development. The correspondence between the goals of an individual enterprise and the goals of higher-level socio-economic systems must be ensured. Effective changes can only be conducted through innovations that contribute to the sustainable development of industries, territories and the entire country. Therefore, enterprises must have the appropriate internal capacity and favorable external conditions. In particular, the innovative direction of development is key to the Strategy of Sustainable Development of Ukraine for the period up to 2030 and in the Strategy of Lviv Oblast Development until 2020. The program documents also contain theses for supporting the development of small and medium-sized businesses. Small and medium-sized enterprises can make a significant contribution to solving sustainable development issues. They create new jobs, innovate faster, create a healthy competitive environment, replenish the state budget and promote the development of local communities. So far, small and medium-sized businesses in Ukraine provide only 15 % of GDP. A positive trend is the increase in the number of programs of international financial organizations aimed at financing small and medium-sized businesses. Participation of banks in the implementation of social and energy-efficient programs of small enterprises is increasing.

Ensuring sustainable development of the company requires the joining its efforts with local authorities, educational institutions, scientific institutions and representatives of public organizations. An example of such an association is Lviv Industrial HAB which should combine the efforts of industrial enterprises, institutions of vocational education and scientific institutions. Interaction of industrial enterprises with vocational education institutions will enable to solve the problem of providing industrial enterprises with labor. Moreover, the process of creating clusters of industrial enterprises in the sectoral section has begun. The HAB includes four research centers that are supposed to provide industrial clusters and enterprises with relevant scientific products.

Realizing the goals by engaging all interested parties will make it possible to solve the most painful problems: create new jobs, improve the quality of vocational education, increase wages and reduce the outflow of labor abroad, introduce environmentally friendly technologies and switch to the production of innovative products.

The conducted studies confirm that only a systematic approach to the solution of existing problems will ensure stable and efficient operation of the individual enterprise and sustainable development of higher-level social and economic systems.

Further research will address approaches to assessing the sustainable development of the enterprise.